
OET' DORP.....
.....EN MARKE

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

“Oet Dorp en Marke Losser”

*Verschijnt vier keer per jaar onder verantwoordelijkheid van de
Stichting Historische Kring Losser*

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

Ogericht 1969

De Stichting Historische Kring Losser stelt zich ten doel de kennis van en de interesse voor de geschiedenis van Dorp en Marke Losser te bevorderen in de meest brede zin.

Bestuursleden van de Kring maken deel uit van de

- Stichting Dorpsbleek,
- Gemeentelijke Straatnaamcommissie,
- Gemeentelijke Monumentencommissie,
- Commissie Open Monumentendag en
- Stichting Erve Kraesgenberg.

De jaarcontributie bedraagt f 20, voor een echtpaar f 25.

Rekeningen t.n.v. Stichting Historische Kring Losser:

- Rabobank Losser 33.73.08.098
- Postbank 3.121.136

Bestuur

Thea Evers-Evers (vz.)	Staringstraat 7	7581 BL Losser	5382613
Herman Bourgonje (secr.)*	Enschedeesestr 19	7582 AE Losser	5381615
Georg van Slageren (penn.mr.)*	Hogeweg 36	7582 CH Losser	5382850
Leo Augustijn *	Het Witte Zand 55	7586 GW O'dinkel	5386190
Gerda Hogebrink	Lutterstraat 55	7581 BT Losser	5381291
Stieny Meijerink-Hannink	Lutterstraat 53	7581 BT Losser	5385396
Hermien Scholten-Vos	Gronausestraat 98	7581 CJ Losser	5381972
Suub Smit	St. Maartenstraat 24	7581 AL Losser	5388996

*)Redactie van 'Oet Dorp en Marke', dat vier keer per jaar verschijnt

COLOFON

Oet Dorp en Marke Losser
verschijnt vier keer per jaar onder
verantwoordelijkheid van de
Stichting Historische Kring Losser.

Jaargang 2001 Nr.: 2
Heruitgave (2021) en opmaak
van deze; Jack Scholtens

Foto omslag: Toerisme in de Zandbergen, 1924

Inhoud

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER	3
VAN HET BESTUUR	5
ONTDEK LOSSER	6
DE TOREN VAN LOSSER.....	16
UITGAVEN VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER	28

VAN HET BESTUUR

Vorig jaar begonnen we met het juli nummer van Oet Dorp en Marke Losser aan een experiment met een nieuwe vormgeving. Het ongewisse betrof vooral het prijskaartje dat aan het 'nieuwe jasje' hing en dat eigenlijk te duur voor ons was.

Daarom koppelden we aan de nieuwe verschijningsvorm een actie waarbij - wel erg ambitieus - ieder lid werd gevraagd één nieuw lid aan te brengen, waardoor het aantal leden zou verdubbelen. Dat is in 2000 nog niet gelukt, waardoor dat jaar met een tekort van meer dan f 2.000 afgesloten moest worden. Het aantal 'abonnees' is inmiddels wel gegroeid van ruim 300, begin 2000, naar 415 op 1 mei 2001. Daarmee zijn we nog niet uit de financiële 'problemen', maar we blijven optimistisch want er komen nog steeds nieuwe leden bij.

Kijkt u nog een keer om u heen of u geen nieuw lid kunt aanbrengen? Als daarnaast alle nieuwe leden van het afgelopen jaar een 'nog nieuwer' lid aanbrengen zijn wij uit de problemen en hoeven we in 2002 geen hogere contributie te vragen of advertenties in Oet Dorp en Marke op te nemen.

De fraaie vorm, die de uitgave nu heeft, leidt op allerlei fronten tot veel waardering. Ook de inhoud krijgt daardoor meer aandacht. En dat is precies wat met de 'metamorfose' werd beoogd. Iedereen is enthousiast.

Er is opeens ook geen gebrek aan kopij meer. Interessante onderwerpen te over. Ook in dit nummer. Leest u zelf maar.

Als bestuur van de Historische Kring Losser hebben wij het aangedurfd om risico te lopen , een 'investering' te doen in de vorm het op voorhand accepteren van een eventueel tekort gedurende enkele jaren, gericht op de verbetering van een 'product' dat een belangrijke rol speelt bij het verwezenlijken van onze doelstelling.

De 'investering' heeft tot resultaat, dat de kring waarbinnen ons 'product' verspreid wordt met meer dan een derde is gegroeid en dat de inhoud van het 'product', zowel binnen als buiten onze Kring, meer aandacht krijgt en wordt gewaardeerd.

Dat is goed voor het enthousiasme van al die vrijwilligers die voortdurend in de weer zijn voor de Historische Kring Losser. Dat is - vooral - goed voor het bevorderen van de kennis en de belangstelling voor de geschiedenis van Dorp en Marke Losser. En dat is onbetaalbaar.

Onbetaalbaar zijn ook die mensen die steeds weer meedenken met onze 'club'. Zoals de heer Frank Nijhof, Lentfertstraat 1 in Losser. Van hem ontvingen wij dia's en ander lesmateriaal dat gebruikt werd bij de introductie in het textiel vak voor aankomende arbeiders. En niet te vergeten interessante literatuur over vakbonden en textielorganisatie. Een voorbeeld dat navolging verdient. Wij zullen uw 'schenkingen' met open armen ontvangen en hopen binnen enkele jaren zo ver te zijn dat we in een eigen 'home' ons archief, onze collecties en onze bibliotheek kunnen presenteren. Maar nu gaan we eerst met vakantie en wensen u een zonnige zomer toe.

Het bestuur

ONTDEK LOSSER

Thea H. Evers-Evers

"Toerisme als speerpunt". Keer op keer lezen we deze mooie politieke doelstelling in de krant, wanneer het College van burgemeester en wethouders van Losser uitleg geeft over het gemeentelijke beleid.

Ook de kunst komt de laatste tijd daarbij in beeld. "Op mooie locaties in de natuur kun je een kunstwerk plaatsen ... Je kunt cultuur en kunst niet elkaar verbinden door de bezoeker langs 'een kralensnoer' van markante kunstwerken richting Dinkel en natuur te leiden", aldus een ander krantenbericht.

En dan natuurlijk de Landes Garten Schau, ons allen bekend onder de afkorting Laga, maar tegelijkertijd ook iets dat bij de meeste mensen niet leeft en waar men zich nauwelijks een voorstelling van kan maken.

Wat dit grensoverschrijdende project in 2003 precies gaat brengen is nu nog onduidelijk, ook in financieel opzicht. Maar tegen de tijd dat u dit leest zal er ongetwijfeld meer bekend zijn. "Zeker is wel, dat Erve Kraesgenberg in Losser en de voormalige vuilstortplaats in Overdinkel spilfuncties gaan vervullen ... Erve Kraesgenberg, met mogelijk een doorsteek naar natuurgebied De Zandbergen, moet een soort openluchtmuseum worden". En wanneer het in het kader van Laga daadwerkelijk mogelijk zal blijken te zijn, om dit project eindelijk te voltooien dan zou dat een fraai resultaat zijn.

Verder komen er her en der verspreid langs de Dinkel mogelijk kubussen te staan, die allerlei associaties oproepen die te maken hebben met water" (krantenbericht). Maar er is veel meer mogelijk in het kader van landschapsinrichting, waarbij ook naar de archeologische kaart gekeken kan worden. En dit alles in de hoop om op die manier Losser duidelijk op de toeristische kaart te zetten en zo een groot aantal bezoekers te trekken, liefst meer dan een miljoen. De vorige Laga in het Duitse Bad Oeynhausien trok n.l. een miljoen bezoekers, hetgeen te weinig was om het evenement kostendekkend te kunnen afsluiten. En dat terwijl Bad Oeynhausien van oudsher toch al een naam heeft als "Kurort ". De sceptici, die daar geweest zijn, kijken dan ook met een bezwaard hart naar al deze ontwikkelingen. Maar de gemeente heeft duidelijk gemaakt niet aan een ongewis avontuur te willen beginnen en pas als blijkt dat het project financieel haalbaar is, mag het deel gaan uitmaken van Laga, aldus de inmiddels benoemde projectleider.

Deze projectleider staat voor de geweldige uitdaging om het geheel onder enorme tijdsdruk in de steigers te moeten zetten. Internationale projecten schijnen echter op grote subsidiestromen te kunnen rekenen, naar schatting in dit geval zo'n 15 miljoen, en daar zijn natuurlijk leuke dingen mee te verwezenlijken.

Dit alles moet gerealiseerd worden in een beperkt gebied in Glane en Losser-zuid, maar het bezoekersaantal heeft zijn uitstraling naar de hele gemeente.

De inzet om onze gemeente meer te promoten verdient vanzelfsprekend alle lof, want we hebben een prachtige omgeving. En gelukkig zijn we zelfstandig gebleven en hebben we onze naam niet hoeven te veranderen in Dinkelland.

En dat er hele mooie dingen tot stand te brengen zijn, is wel bewezen ten noorden van het Duitse Nordhorn bij klooster Frenswegen.

Een fietspad langs de Vecht en kunstwerken in het landschap bieden daar toch iets bijzonders. En ook op Nederlands gebied wordt dit project voortgezet.

De pogingen om onze gemeente in toeristisch opzicht meer te promoten zijn echter niet nieuw. Integendeel, ruim honderd jaar geleden kunnen we daar al voor het eerst over lezen.

In 1896 vindt in Oldenzaal de oprichting plaats van de "Vereniging ter bevordering van het vreemdelingenverkeer voor Oldenzaal en omstreken".

President is Mr. Essink, de toenmalige burgemeester van Oldenzaal. Burgemeester Warnars van Losser maakt deel uit van het bestuur.

Oldenzaal is als oude stad natuurlijk wel interessant, maar voor het toerisme is de mooie omgeving veel belangrijker. En dan praten we wel over de gemeente Losser. De gids die de nieuwe vereniging in 1896 uitgeeft heeft echter als titel: "Beknopte gids voor Oldenzaal en omstreken". De stad wordt daarin aangeprezen als liggende 'in een zeer gezonde streek; haar boschrijke omgeving met talrijke dennenbosschen, die tot zelfs uren ver in de omtrek worden aangetroffen, oefent een aangenamen en heilzamen invloed uit op de gezondheid van harer bewoners'. De Lutte komt regelmatig voor in de gids, maar Losser, of de gemeente Losser, wordt volstrekt niet genoemd.

Er zijn natuurlijk in de loop der jaren meer toeristische uitgaven geweest. Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren de landsgrenzen voor het toerisme gesloten. De mensen uit de gegoede klasse moesten hun vakantiebestemming in eigen land zoeken, waardoor de aandacht werd gevestigd op het natuurschoon van eigen bodem. Zuid- Berghuizen en De Lutte kwamen daardoor in de belangstelling te staan en werden uit hun isolement getrokken. Zo komt in 1915 "De Lutte bij Oldenzaal" in beeld, een overdruk

uit het weekblad "Buiten", dat door hotel "Het Zwaantje", aan haar gasten werd aangeboden.

Maar ook hier gaat de toerist wel naar Denekamp, Ootmarsum, Weerselo en Bentheim, maar niet naar Losser. Nog steeds wordt de naam zelfs niet genoemd. Een andere uitgave is "Een mooi oord: De Lutte bij Oldenzaal". Daarin wordt De Lutte omschreven als "een gehucht, ressorterend onder de gemeente Losser, dat zich kenmerkt door bijzonder schoone natuur". Maar wat Losser zelf betreft blijft het daarbij.

Ook voor Denekamp zijn we in Losser "de omgeving". In de "Geïllustreerde gids voor Denekamp en Omstreken (3e dr. 1910), een uitgave van Vreemdelingenverkeer Denekamp, staat bij de "Grootere fietstochten" vermeld: Denekamp - de Lutte- Losser- Oldenzaal Denekamp (p.m. 35km). "De weg (vanaf De Lutte), die gedeeltelijk beschaduwd is, voert voor een groot deel door aanplantingen en nog onontgonnen heidevelden naar 't dorp Losser, dat zijn welvaart voor een deel dankt aan de nijverheid van 't naburige Gronau (Pr. = Pruisen). Een grintweg en een tramlijn voeren naar deze plaats. In de 5e druk van deze gids uit 1923, wordt dezelfde tekst herhaald.

In 1918 wordt de gemeente wel uitvoeriger genoemd in de "Gids voor Twenthe; door H.W. Heuvel". In zijn beschrijving was Losser "lang een vergeten dorpje aan de Duitsche grenzen, dat een zekere geologische vermaardheid verkreeg, sinds onze beroemde aardkundige Dr. W.C.H. Staring daar in 1853 in den hoogen esch aan den zuidkant den neocomen zandsteen ontdekte op 5 M diepte, hetzelfde als die van de bekende groeven bij Bentheim en Gildehaus".

Hij geeft verder een hele leuke impressie van het dorp en de omgeving en wordt helemaal lyrisch bij de beschrijving van de hervormde kerk en pastorie: "Een plekje waar men blijven, en vrede zoeken wou".

In de twintiger en dertiger jaren van de vorige eeuw doet burgemeester Van Helvoort diverse pogingen om zijn gemeente meer onder de aandacht te brengen. Hij geeft interviews en publiceert artikelen in kranten en landelijke tijdschriften. Ook houdt hij lezingen 'met plaatjes', met name op ambtelijke bijeenkomsten, over zijn mooie Dinkel gemeente. Het moet dan ook een

zware teleurstelling voor hem zijn geweest om in de "Nieuwe geïllustreerde officiële gids van Twenthe" uit 1930 het volgende te lezen: "Van het dorp Losser valt niet veel te vertellen. Het zielental dezer gemeente bedraagt ruim 14.800. Het dorp, hetwelk voor weinige jaren nog geheel geïsoleerd lag, is door de verbetering der wegen van Oldenzaal, Enschede en Gronau (Duitschland) uit dit isolement verlost, mede door het oprichten van autobusdiensten. De omstreken zijn echter ook hier weer prachtig. Zeer mooi is het z.g.n. Lossersche Zand of Zandbergen, een streek, die jaarlijks door duizenden (u leest het goed duizenden) wordt bezocht". De textielarbeiders waren n.l. steeds meer in staat om een fiets te kopen en op zondagmiddag werden zowel De Zandbergen als Lutterzand geliefde bestemmingen voor een middagje uit, met name voor de mensen uit Enschede.

Toerisme in de Zandbergen 1924

Zoals gezegd is burgemeester Van Helvoort bijzonder actief in het promoten van zijn mooie gemeente.

Curieus is in dit verband een artikel van zijn hand, waarvan helaas niet meer te achterhalen was waarin het oorspronkelijk verschenen is. We hebben het gepubliceerd in "Oet Dorp en Marke" 2000-2. Hij schrijft daarin, dat hij, toen hij een uitgever het verzoek deed om in een boek ook een artikel over Losser op te nemen, als antwoord kreeg: "Maar dat zal niet meevallen, want Losser heeft zoo weinig om over te schrijven, geen handel, geen monumenten, geen merkwaardige gebouwen, nagenoeg geen industrie. Losser heeft niets. Doch probeert u het maar eens". En dat doet hij. Losser heeft niets. Goeie morgen! En dan volgt er een artikel, waarin hij zegt dat wij inderdaad geen bed hebben waarin Napoleon heeft geslapen, of een pomp waaruit Karel de

Grote heeft gedronken. Maar in de beste traditie uit die tijd geeft hij dan een beschrijving van de schoonheid van zijn gemeente: bekoorlijke holle weggetjes, korenvelden kwistig gestoffeerd met klaprozen en korenbloemen, handenvol orchideeën, zomaar langs het rijwielpad geplukt, jong groen, gekust door de eerste zonnestrallen en vlammen die in de herfst uit de eikenblaren slaan. Ook verschijnt er omstreeks 1930 een echte gids van Losser onder de titel: "Bezoekt Losser, het Twentsche Dinkeldorp", met foto's van de burgemeester zelf. Of deze gids een reactie is op al die uitgaven, waarin Losser nauwelijks voorkomt, is niet meer te achterhalen, omdat het exacte moment van publicatie ontbreekt. Maar het lijkt er wel op.

In de krant van 1948 staat de volgende kop: "Oprichting VVV Losser, vereniging voor vreemdelingenverkeer". Het bericht luidt verder: "Gisteravond werd onder een tijdelijk bestuur een VVV opgericht. Burgemeester J.P.A.M. v.d. Sandt fungeerde als voorzitter. Na die oprichting werd reeds dadelijk een fusie met de vereniging van VVV Oldenzaal aangegaan. Oldenzaal wordt geheel door Losser omgeven en de belangen lagen hier parallel. Ook de vereniging Oldenzaal is voorstander van deze fusie. Het bestuur zal als volgt samengesteld zijn: J.H. Molkenboer, Oldenzaal, voorz.; J.P.A.M. v.d. Sandt, burgemeester van Losser, 2e voorz.; Derksen, secr.; Boesenhenke, de Lutte, penn.; G.H.P. Bloemen, burgemeester van Oldenzaal; J.H.G. Olde Bruinink, Oldenzaal; H.J. Kormelink, Oldenzaal; G. Bruggeman, Oldenzaal; B. Holst, Losser; Brunnink, Beuningen;. De heer Lansink, Oldenzaal, werd tot erelid benoemd. Er heeft vroeger al een VVV Losser bestaan waar echter nooit veel kracht van uitgegaan is.

De heer Boesenhenke wees nog op het belang dat iedere zakenman bij de vereniging VVV heeft. Ook zal nog een ledenwerfactie begonnen worden. Na een uitgebreide gedachtewisseling sloot de heer J.P.A.M. v.d. Sandt deze vergadering.

Burgemeester v.d. Sandt heeft het er echter jaren later, in 1965, nog steeds moeilijk mee, want Losser is inmiddels nog niet op de kaart verschenen. In dit geval zelfs letterlijk. De burgemeester schrijft een brief naar alle Nederlandse uitgeverijen met de aanhef: "Helaas hebben wij herhaaldelijk moeten constateren, dat de plaatsnaam 'Losser' niet voorkomt op kaarten in atlassen,

zakagenda's e.d., terwijl andere (omliggende) plaatsen, zoals b.v. Denekamp, Ootmarsum, Delden en Lonneker, hoewel geringer qua kern, inwonertal en oppervlakte, meestal wel zijn aangeduid.

Het behoeft geen betoog dat wij deze ongelijke behandeling- hetgeen wij niet anders kunnen zien als discriminatie - in erge mate betreuren".

De Haagsche Courant zag hier aanleiding in om op zaterdag 29 mei 1965 een hoofdartikel te wijden aan Losser, in haar wekelijkse bijvoegsel 'Intermezzo'. En wie het allemaal nog eens na wil lezen verwijs ik naar het artikel daarover in "Oet Dorp en Marke", 1999-3.

Daarna is er natuurlijk het een en ander gebeurd op het gebied van toeristische promotie, met als uitschieter de prachtige grensoverschrijdende Gildehaus-Dinkelroute. Maar echt ontdekt zijn we nog steeds niet en sommige mensen zeggen "gelukkig maar, laat het maar lekker rustig blijven". Ook daarover verschillen dus de meningen.

Zoals gezegd werd de VVV heropgericht in 1948. Van iets latere datum is het nu volgende wervende artikel, waarin de schoonheid van de gemeente Losser wordt aangeprezen. Het werd geschreven door meester Frederik Leus uit De Lutte. Hij was daar als onderwijzer verbonden aan de St. Plechelmusschool. Zelf zei hij altijd: "Ik ben onderwijzer met hoofdacte en kunstnijvere". Hij was echter niet het hoofd van de school. Dat was in die jaren meester Poort, een vooruitstrevend man, die toen al een soort schoolwerkplan had ingevoerd.

Achter in de klas moest op de muur staan aan welke vakken er in die week aandacht zou worden besteed. Meester Leus schreef dan op de achterwand: "Ik ben van plan deze week 'dat en dat' te behandelen en vervolgens deed hij er verder niets op uit.

Het artikel van meester Leus werd gepubliceerd in 1950 in het tijdschrift "De zwerver in Gods vrije natuur: R.K. tijdschrift voor natuurhistorie en folklore". In dezelfde tijd publiceerde hij ook een wandelgidsje "Zwerftochten door het mooie Lutter landschap" en ook schreef hij artikelen voor de krant. Dit alles in dezelfde bloemrijke stijl, die u ook in het artikel zult aantreffen.

De tekst is letterlijk overgenomen. Alleen de drukfouten zijn verbeterd.

Voordat u met vakantie gaat, misschien naar nog veel exotischer oorden als in het artikel worden genoemd, kunt u hier nu lezen wat u allemaal hebt gemist (volgens meester Leus).

ONTDEK LOSSER

U genoot van de lazuurblauwe luchten van de "Cote d'azur", van de weldadigheid van de dogenschatten. U plaste in 't groene water van de Adriatische zee; U spoelde uw handen in het kille fjordenwater, of. .. U was teleurgesteld bij het zien van het vuile gletsjerschuim, maar U weet niet, dat het heldere Twentse Dinkeltje, listig kronkelend door Lossers eldorado, bekoorlijker is dan alle kleurrijke buitenlandse folders tezaam U trachten te suggereren.

Losser is een mozaïek van ongezochte verrukkelijkheden. Kostelijke kleinoden liggen voor het grijpen. Ja zeker een sierlijke "Douglas" deed U neerstrijken op de Canarische eilanden. U wandelde in Las Palmas temidden van witte, roze en rode Camelia's of men wees U op de witte en rode Oleanders, of U zag een Orangerie of U plukte Mimosa en toch ... en toch ...

Weet U niet dat Losser heeft de grootste Europese rhododendronlaan, die zich straks weer in purperrose en lila sierlijk golft over Twentse heuvels en kwistig buigt door Twentse dalen, zo massaal en zo betoverend als was het een sprookje.

Losser is nog niet ontdekt.

Losser heeft van het continent het grootste arboretum, een verzameling van boomsoorten uit alle delen der wereld.

Losser heeft de meest gevarieerde panorama's van Holland.

Losser heeft havezathen met boerenadel.

Losser heeft hofsteden, weggekropen in het rijke groen of knus gedoken in de glooiing van een dal.

Losser heeft bovenal landelijkheid en eenvoud.

Losser lag al eeuwenlang aan de oude Hamburger postweg.

Losser heeft een weelderige plantengroei.

Losser heeft nog oerbos en bossen met bomen van meer dan 60 meter lengte.

Losser heeft zijn keileem-dalen en zijn keileem-heuvels, en zijn exotische planten weelde is voor geologen en botanici van niet te schatten waarde.

Fossielen van veertig tot zestig miljoen jaren oud liggen hier voor het oprapen. O, ja zeker. U kent de Lutte, U kent de namen ... : het Lutterzand, Paasberg, Tanken berg; juist dat is allemaal Losser, maar dat zijn nog maar peuleschilletjes. Er is nog veel meer!

Overall ontmoet U reeën op uw zwerftochten over de heerlijke bochtige, op en neergaande paadjes. U fietst langs heggen en wallen, door hei en dennen, door beukenbossen of eiken-berkenbossen. De ree zal u behoedzaam ontwijken door snel de vlucht te nemen. Luistert en kijkt. U zult het nooit vergeten en er steeds naar terug verlangen. De slanke schichtige diertjes steken de kop schuchter omhoog, alsof ze zeggen wilden: nou wat is het? De ree staat roerloos stil. Ze luistert, ze draait het grote oog ... maar U beweegt zich, en dat had U niet moeten doen, want die ondoordachtzame flits is voor de ree het teken om snel weg te schieten en nu kunt U vluchtig nog genieten van een sierlijke, gracieuze spurt.

Wilt U in de jonge ochtenduren als fijn liefhebber in de morgenstilte bij een drinkplaats genieten van de mannelijke fierheid van de rode bok of van de bezorgde moeder ree met de stelterige, gestippelde reekalfjes, dan moet U een prille ochtend van uw vakantie de zon te slim af zijn en ingewijden ter hulp roepen om de grote ogen en de tere snuitjes te bespieden in de wonderlijke schepping en uw ziel zal trillen van deze schone morgenwijding, die uw zieletoestand blijvend zal verheffen in de bovennatuurlijke sfeer van de Schepper.

Ik zou U gaarne meenemen naar het terrein, waar de korhoenders elkaar in het vroege voorjaar het hof maken in de dolste capriolen, of over de geheimzinnige nachtzwaluwen vertellen, of over de vliegende diamanten, de ijsvogeltjes. Later daar eens over. (nb: vervolgartikelen heb ik niet kunnen vinden Th. E-E). Losser heeft geen monumentale bouwwerken, geen dogenpaleis, geen boroboedoer, geen Aya Sofia, geen Tour d'Eifel of Are de Triomph doch triomfen, die de eeuwen fier trotseerden, treffen uw oog.

Over Losser domineert een eeuwenoude toren als een trots contereitsel van oud-bakken kruim. Als U nauwkeurig toeziet imponeren de ankers, de stenen en grote moten, de schietgaten, de bonte mengeling der kleuren van het palet der eeuwen.

Bezie tussen de vele varianten van baksteenkunst de weelderigste flora, die zich smaakvol nestelt in scheuren en spleten ter kostelijke garnering van de meer dan duizendjarige ankers en moten.

De Losserse toren jubelt uit het lied der eeuwen. Een dartzel stuivend wilgenpluisje schoot wortel hoog in de toren en hoog van de Losserse toren zingt des avonds het wilgenlover. Starings minnezang: "Al onder droppelend wilgenlover. .. ". Maar rond de toren neuriën mee de oude gevels hun lof over de boerentimmerman- architectuur. Het is de monumentale boerenstijl, die volkomen beantwoordde aan de bestemming, die de boerenwoning weleer moest hebben. De lichtelijk gebroken spitse houten bovengevel met ronde niendeur (achterdeur) met stiepel was zo correct afgestemd op de praktijk van het zuinige eenvoudige boerenleven, dat de huidige boerenhofsteden met hun stenen gevels en meer hygiënische stallen problemen deden ontstaan, die de oude Twentse boerentimmerman volkomen had opgelost. Hierover later meer.

We zien de lage zijmuurtjes met vakwerk. Zelfs wordt U soms nog getroffen door lemen wanden. De top van de gevel draagt een ornamentering van christelijke emblemen, veelal het kruis (het geloof), het anker (de hoop), het hart (de liefde), of het kruis geflankeerd aan beide zijden door houten figuurtjes die dan voorstellen: Moeder Maria en Johannes.

Ook treffen we deze emblemen gecombineerd met het wagenrad. Dit is niets bijzonders, immers wat speelt er nu in 't boerenleven een grotere rol, dan het rad van een wagen. Alles is even doelmatig ingericht.

Laat het soms klein zijn, maar het is toch niet te klein. Onlangs bracht ik een ambtelijk bezoek in een nieuwbouw. De baas des huizes ontving me in een klein keukentje en zei: "Kom ga mee naar de kamer, daar komt mijn vrouw aan en anders kan ze er niet door". Wat een tegenstelling biedt dan de royale oude boerenkeuken met handgeschilderde tegels met voorstellingen uit 't landleven. Zelfs de boerenhumor uitgebeeld in dansende vlooiën kwam ik

tegen en wie weet zijn de composities van Walt Disney's tekenfilms een voorvaderlijk erfstuk uit het zeer humorrijke Twenteland.

Het voorhuis ligt vaak knusjes in de kostelijke geelgroene lindebomen, die met hun bijgeschoren kruin, het hele voorhuis 's zomers tegen de zonnestralen beschermen. De koelte van de lindeschaduw geeft in de zomermiddagen op de grote boerenkeuken een voortreffelijke verkwikking na de arbeid op het land in de felle hitte der zon. Onder de linde vindt U de put, waaruit U in 't hartje zomer met puthaak en putemmer een ijskoude dronk kunt putten. De rustieke rieten daken, kinderlijk weggeknuffeld in het smaragdgroen der knoestige takken van eeuwenoude eiken stempelen elke hoeve tot een juweeltje van landelijkheid. Is het een wonder dat hier de deugden van de boerenadel in ere blijven? Dat eenvoud en degelijkheid U tegenlachen in dit stukje Twents paradijs.

Meester Leus - De Lutte

DE TOREN VAN LOSSER

Georg van Slageren

"De waarde van een monument ligt geenszins uitsluitend of zelfs in de eerste plaats in den rijkdom der decoratieve behandeling, doch in den welstand der verhoudingen en de waarde als architectonische dominant voor het stads- of landschapsbeeld, dat niet zelden hieraan zijn 'couleur locale' goeddeels dankt. Zulks is stellig het geval voor den soberen, doch goed geproportioneerden toren van Losser."¹

'Op het hobbelige, met keien geplaveide marktplein, het vroegere kerkhof, omgeven door eenige oude "boersche" woningen, staat de oude getrouwe, de spitsloze toren. Tot voor eenige jaren heerschte er iedere Donderdag-

---

¹ Citaat uit een brief van 25 februari 1930 van de Rijkscommissie voor de monumentenzorg aan de Minister van Onderwijs

morgen 'n gezellige drukte aan den voet van dit eigenaardige bouwwerk, wanneer daar eenige kooplieden achter hun kraampjes de huisvrouwen tot kopen aanspoorden. 't Geheel geeft een mooi dorpsgezicht, waartoe een paar lindeboomen het hunne bijdragen. Stil ligt daar de plek waar eens een vredig kerkske stond. De overgebleven toren doet ons denken aan een beroofden grijsaard, die daar eenzaam staat te treuren, gebruid door de zon. De oude maakt een machtigen indruk op ons.

Zelfs 's nachts als de zware, volle tonen van zijn koperen stem over het rustige dorpje dreunen, dwingt hij ons eerbied af. "Als deze muren eens konden spreken, wat zouden we wel te hooren krijgen?" Zeer zeker heel wat goeds en vrooms, maar voorwaar ook heel wat slechts.

De hechte kolossus in zijn vreemden stijl opgebouwd boezemt ons ontzag in. Van de geschiedenis aan hem verbonden laten we hier een en ander volgen.'

De Martinustoren, vanuit het oosten gezien, na afbraak van de kerk in 1905. Duidelijk zijn nog de sporen van het originele dak en de latere mansardekap te onderscheiden. Aan de voorkant staat het nieuw aangebouwde brandspuithuisje (ca. 1910).

Met deze bloemrijke opening begint - in een stijl die je tegenwoordig niet meer tegenkomt, maar die nu nostalgische gevoelens oproept - een artikel in Twentsch Dagblad Tubantia en Enschedese Courant van 10 mei 1930.

Ik ontdekte het artikel in het archief van de Rijksdienst Monumentenzorg in Zeist (hierna ook wel afgekort tot RMZ) en vond het te mooi om het u te onthouden. Soms heb ik - als er naar mijn mening wat te veel werd uitgeweid - een stukje weggelaten of ingekort. Op andere plaatsen heb ik het artikel juist aangevuld met informatie die ik in hetzelfde archief tegenkwam of waarover ik uit andere bronnen reeds beschikte. Ik heb steeds geprobeerd duidelijk te laten zien wanneer ik van de tekst van het artikel ben afgeweken. De oorspronkelijke tekst herkent u bovendien aan de spelling van 1930.

'Waarschijnlijk in de 13e eeuw (het is niet met zekerheid te zeggen), uit een groot formaat baksteen opgebouwd naast een vredig kerkje, is de toren nogal eens aan veranderingen onderhevig geweest, wat nu juist niet altijd verbeteringen bleken te zijn. Of er al of niet een spits op heeft gestaan, daarover is men het niet eens. Degenen, die meenen dat er wel zoo'n spits op heeft gepronkt, denken meest dat deze is verwoest door den hevigen brand van 1665. Later zouden dan aan den voor- en achterkant een paar aardige gevels zijn aangebracht met het zadeldak ertusschen.

Aan den voorgevel is nog duidelijk te zien waar een restauratie is begonnen. Dit stuk muur is ook niet zoo hecht.'

Ongeveer 25 jaar na deze publicatie is de vraag of er een spits op de toren heeft gestaan kennelijk niet meer aan de orde maar is er wel een ander probleem. De toren wordt dan voor het eerst met rijkssubsidie gerestaureerd. Enkele ingezetenen van Losser volgen de restauratieplannen met argusogen. Eén van hen, de heer B.J.G. Holst, werpt in brieven van 25 juni 1954 aan beheerders van enkele archieven de vraag op of vast te stellen is dat de toren oorspronkelijk van trapgevels is voorzien geweest. De heer Holst verwijst in zijn brieven naar de relatie van Losser met het Vorstbisdom Munster en met de graven van Bentheim Steinfurt, die veel bezittingen in de marke Losser hadden. In het aangrenzende Munsterland vindt men torens

met zadeldak en trapgevels onder meer in Alstätte, Wessum, Wüllen, Schöppingen, Eggerode en Metelen, aldus Holst.

Op de brief aan de archivaris van de Rijksuniversiteit Utrecht wordt op 7 juli 1954 gereageerd door Prof E.H. ter Kuile van de RMZ: "Dat ik in de Geïllusteerde Beschrijving der Monumenten van Twente die in 1934 uitkwam, beweerde dat de gevels van de toren van Losser uit (bedoeld zal zijn: 'tot'; GvS) het midden van de 19e eeuw trapgevels zijn geweest, berust als ik mij wel herinner op mondelinge mededeling van wijlen de heer J.J. van Deinse.

Gegevens over de gedaante van de toren vóór de brand van 1665 zijn op de Rijksdienst voor de Monumentenzorg niet aanwezig, en naar ik vermoed ook nergens te vinden."

Burgemeester en Wethouders van Losser leggen de kwestie ook nog voor aan eerdergenoemde Rijksdienst. De directeur van het Rijksbureau hakt op 26 november 1954 de knoop door: "In nauw overleg tussen de met de leiding der restauratie belaste architecten en de rayonarchitect Verheus van mijn bureau is besloten om de bestaande vorm van de beide topgevels te handhaven. Dit te meer, omrede geen enkel spoor van een trapgevel gevonden is. S [..]." ²

De brand van den toren

'Over den brand zullen we even uitweiden. Het is natuurlijk algemeen bekend, dat Bernard van Galen, bisschop van Munster, eens een bezoek gebracht heeft aan ons land en nu niet bepaald met de aangenaamste bedoelingen. We moeten hier niet denken aan het rampjaar 1672, toen vier mogendheden, waarvan drie door Frankrijk (LodewijkXIV) opgezwiept, ons land den oorlog verklaarden. We werden toen van alle kanten bestookt door Frankrijk, Engeland, Keulen en Munster. Maar reeds enige jaren daarvoor verklaarde Munster ons den krijg. Dat was in 1665. Bernard van Galen maakte aanspraken op Borculo en met gelden uit Engeland, durfde hij het

---

² De in deze alinea genoemde (afschriften van) brieven bevinden zich in de map ' Losser/kerk en toren' in het oud archief van RMZ.

tegen ons land opnemen. Goede legeraanvoerders misten we, een flink aantal krachtige mannen ter verdediging ontbrak eveneens en daarbij waren de vestingen verwaarloosd. De bisschop had dus een gemakkelijk werk. Plunderend en brandstichtend viel hij den Geldersehen Achterhoek binnen, trok naar Twente waar ook ons dorpje het moest ontgelden. Door enkele soldaten werd de boel in brand gestoken en werd er geroofd wat er maar te krijgen was. De inval had plaats in het najaar van 1665 en wel in den nacht van 22 op 23 September.(...).¹

Over de dramatische gebeurtenissen van die tijd is naderhand, vanuit diverse gezichtshoeken, veel geschreven³. In een artikel in de Twentsche Courant van 5 juli 1952 wordt de 'Ramp van Losser' als volgt beschreven:

"Een dag eerder, op 21 september, had Bernard van Galen 30.000 man troepen verzameld in de buurt van Ochtrup. Onder de imposante linde bij het kasteel Ruchenberg, sprak hij zijn manschappen toe. Gronau werd onder de voet gelopen en daarna was Losser aan de beurt. De Munsteranen stuurden een patrouille vooruit om de toestand te verkennen. Als alles veilig was zou de patrouille een schuur in brand steken en op dit teken zou de Munsteraanse invasie beginnen. Het "vuurtje stoken" kon ongehinderd plaatsvinden omdat de bevolking gevlucht was en de Munsteranen geen hand uitstaken om uitbreiding van de brand te voorkomen ging het gehele achterdorp in vlammen op. Maar ook het voordorp werd niet gespaard. Een stel plunderzieke Munsteranen stak de kerk in brand. Kerk en toren storten in. Door de ontzettende hitte smolten de drie klokken. Het gehele voordorp was spoedig één Vuurzee."

Bernard van Galen spaarde de dakloze en leeggeplunderde Lossernaren niet. Zij moesten nog tot april 1666 elke maand zware oorlogsschatting opbrengen. Maar één schandvlek dulde de bisschop niet op zijn vorstelijk

---

³ Zie o.a. C.J.A. van Helvoort, Losser voorheen en thans dl.II, blz. 57 e.v. en G.W.Th. van Slageren, 400 jaar Hervormden in Losser, blz. 43 e.v. Beide boeken zijn uitgegeven door de Historische Kring Losser.

blazen. Hij wilde er niet op aangekeken worden dat hij kerken in brand liet steken. Daarom liet hij de brandstichters ophangen, naar verluidt op het galgenveld bij de dorpsbleek.

De herbouw

"Met den opbouw van de toren is blijkbaar reeds vrij spoedig na den brand een begin gemaakt nog voor de vrede van Kleef, die aan den krijg een eind maakte, den 18 en April 1666 werd gesloten, want:

"Anno 1666 den 20 September is onse Losser Clocke de eerste weder gegoten up donderdag.

Anno 1667 den 31 August is de andere und groteste clocke up Saterdag in den toren gewonden welker eerste gotte den meister mislukkede; doch is na dezelfde vonne gegoothen en up Sundag den 1 September de eerste reize up den toren met gelueth. Den 5 September up donderdag sloeg de clocke ééne met het nije uurwerk de eerste reize.

Op den 10 Sundag na Trinitatis (elfden zondag na Pinksteren) op Sunt Michelydag is de eerste predige gedaan op den nije predichstoel.

Voort daarna is de kleinste clocke gegoten".

Voor den opbouw werd in de omliggende plaatsen en streken gecollecteerd.

Ook in Duitschland, in de graafschap Bentheim heeft men gelden verzameld. De koopsteden Deventer, Zwolle en Kampen hebben elk een gebrandschilderd raam voor de kerk gegeven. [...].

Het rustige kerkje is nogal eens van eigenaar verwisseld. De Katholieken en Hervormden hebben elkaar het bezit der kerk betwist.

Toen prins Manrits in 1597 Oldenzaal, Enschede en Ootmarsum innam, steunde hij de Hervormde kerk. De gemeente Losser kreeg in 1598 tezamen met Enschede haar eersten leeraar Pibo Ovitius, die van het Zuiderzee-eiland Wieringen hierheen trok. Lang hebben de Protestanten niet gezegevierd, want in het jaar 1605 heroverde de Spaansche veldheer Spinoza de vesting Oldenzaal. Het was toen weer gedaan met de Hervormden. De toenmalige predikant Valerius Rostorp moest de vlucht nemen en vertrok ijlings naar Bremen. Eindelijk in 1637 kreeg de protestantsche gemeente weer een

vasten herder in Gerardus Stockmann. Nu volgen verschillenden predikanten elkaar op, waarvan eenige weer hebben moeten vluchten voor de Spaansche overheersching.[...].'

In het voorgaande staan enkele onjuistheden, die ik graag wil rechtzetten:

- Pibo Ovitius kwam - evenals de huidige katholieke pastor Reerink - naar Losser vanuit Didam en niet vanaf Wieringen.
- Het is onbekend wat er van Valerius Rostorp is geworden nadat hij moest vluchten, zijn naam wordt in de bronnen niet meer gevonden⁴
- Vanaf 1637 is de predikantsplaats bij de Hervormde gemeente onafgebroken bezet geweest en hebben predikanten nooit meer hoeven vluchten. Met de Spaanse overheersing was het in 1637 ook wel zo ongeveer gedaan: 11 jaar later kwam er met de Vrede van Munster een eind aan de Tachtigjarige Oorlog.

Verder is het opvallend dat hier in het geheel niet genoemd wordt dat de kerk in 1810 uiteindelijk - na veel strijd - weer in katholieke handen is gekomen. Was dat in 1930 voor de krant misschien nog een te gevoelig onderwerp? Ook over deze boeiende episode in de geschiedenis van ons dorp is elders al veel geschreven⁵.

Pogingen tot restauratie

'Omtrent de restauratie vertelt de schrijver van "Losser Voorheen en Thans" de tegenwoordige burgemeester de heer C.J.A. van Helvoort enkele bijzonderheden.

We zien, dat in 1798 de toren "benevens de klokken met derselver huizingen" in eigendom geraakt der burgerlijke gemeente. Voor 1845 bespeurt men van onderhoud niets.

In dit jaar brengen ingezetenen echter vrijwillig een bedrag bijeen om den toren te herstellen. De vrees dat de bouwvallige toren op de kerk zou storten was waarschijnlijk de drijfveer dezer restauratie. Eenige voorstellen tot

---

⁴ Zie drs. P.H.A.M. Abels, De Broederen van Twenthe, Hengelo 1984, blz. 78.

⁵ Als in noot 3 maar dan op blz. 61 e.v. resp. op blz. 69 e.v.

verkoop en ook tot verzekering tegen brand falen. Om in de kosten eener gedeeltelijke restauratie te voorzien wordt bepaald (in 1878) dat de Roomsche Katholieken de klokken voortaan alleen zullen mogen gebruiken tegen betaling van f 20 per jaar aan de gemeente. Het kerkbestuur geeft hierop te kennen, dat zulke uitgaven door de kerk met het oog op den financieelen toestand niet gedaan kunnen worden.

Als klokkenist wordt hierna aangesteld Gründer, die bij een begrafenis voor 't luiden zal rekenen 30 cent en bij overluiden 15 cent. Armoedige ingezetenen kunnen op aanvraag gratis laten luiden. Deze regeling is echter tegen den zin der katholieken. In den raad wordt er in 1890 ook over gesproken maar een oplossing van het vraagstuk blijft uit. De burgemeester (J.A. Warnaars; GvS) is er het volgende jaar ook niet voor te vinden den toren aan de Katholieken af te staan, want de

Dorpstoren met kerk in 1902. (foto: Collectie Van Helvoort)

gemeente moet klokken hebben en het cachot bevindt zich eveneens in den toren. In den loop der volgende jaren wordt nog menige discussie gevoerd, maar pas in 1903 komt er verandering. Het luiden der klokken bij begrafeningen is weer kosteloos gesteld en als vanouds wordt iederen morgen om 8 uur de klok geluid. Dit gebruik is later niet veronachtzaamd. In 1923 is het herstelvraagstuk nogmaals ter sprake gekomen, met als enige resultaat dat de bekapping een vernieuwing heeft ondergaan en eenige inwendige verbeteringen zijn aangebracht.[...] .'

Op dit moment begint het archief van de RMZ te spreken. Op 12 september 1924 schrijft burgemeester Van Helvoort van Losser dat de toren, die voorkomt op de voorlopige lijst van Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, in zeer slechte staat verkeert en dat restauratie dringend noodzakelijk is. De gemeente is vanwege de grote werkloosheid 'die hier sinds jaren heerst' niet in staat een grote uitgaaf voor herstel

beschikbaar te stellen en vraagt aan het Rijksbureau voor de Monumentenzorg of men daar niet een deskundig restauratieplan kan maken en wil bevorderen dat het rijk in de kosten van restauratie bijdraagt. De begroting voor het herstel komt uit op een bedrag van f 6.909,50.

Uit een ambtsbericht blijkt dat er serieus naar het verzoek gekeken is. Op 16 oktober 1924 is er een gesprek met de burgemeester geweest. Op de begroting staat een post van f 900 voor 'architect en toezicht' Het blijkt dat de gemeente een opzichter heeft, een werkman, die zich bemoeit met het onderhoud van straten en wegen, doch die geen bouwkundige is, zelfs geen bouwvakker, zodat hij niet met het dagelijks toezicht op het herstel van de toren kan worden belast. Maar de burgemeester heeft iemand op het oog die wel geschikt is en waarschijnlijk gratis te krijgen zal zijn. De post van f 900 kan dus geschrapt worden. Verder kan al spoedig het hoognodige aan de toren gedaan worden door eigen werklieden. De afdekking van de topgevels zal worden vastgelegd. Dat kan gebeuren zonder steiger, van binnen door de kap, met wegneming van enige pannen en latten. Op de kosten van steigerwerken, begroot op f 1.500 kan dus ook wel bespaard worden. Al met al komt men uiteindelijk op een begroting van f 5.269 uit. Het voorstel van het Rijksbureau om van dat bedrag rijk en provincie elk f 2.150 en de gemeente zelf f 1.000 te laten dragen krijgt van burgemeester Van Helvoort echter geen goedkeuring 'omdat de raad zoo'n hoog bedrag niet zal voteren en trouwens [...] niet door gedeputeerden zou worden goedgekeurd.

De gemeente heeft namelijk een groote schuldenlast en geen krediet om zelfs maar f 2.000 te kunnen lenen.' Er komt uiteindelijk een voorstel waarin het rijk f 3.000 voteert, de provincie f 1.000 en de gemeente vier jaar lang f 500 zal betalen. De gemeenteraad keurt dit plan in zijn vergadering van 28 november 1924 goed. Helaas blijkt uit een brief van 11 februari 1925 van de burgemeester van Losser, dat 'de provincie nog nooit voor dergelijke doeleinden geld beschikbaar heeft gesteld en gedeputeerde staten achten ook geen termen aanwezig om te bevorderen dat van die gewoonte zou worden afgeweken'. Dat beleid wordt bevestigd als, tijdens de zomervergadering van 1926 van Provinciale Staten van Overijssel, blijkt het verslag in de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 20 juli van dat jaar, door

een der leden bezwaar wordt gemaakt tegen een eventuele subsidie voor de toren met als bijkomend argument dat de toren geen historische waarde zou bezitten.

Tegen laatstgenoemd aspect komt de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg in een brief dd. 25 februari 1930 aan de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen met klem op: "De waarde van een monument ligt geenszins uitsluitend of zelfs in de eerste plaats in den rijkdom der decoratieve behandeling, doch in den welstand der verhoudingen en de waarde als architectonische dominant voor het stads- of landschapsbeeld, dat niet zelden hieraan zijn 'couleur locale' goeddeels dankt. Zulks is stellig het geval voor den soberen, doch goed geproportioneerden toren van Losser.

In 1931 blijkt dat de provincie toch wil bijdragen, echter slechts f 660. Het rijk zal dan f 2.400 beschikbaar stellen. Uit brieven van 11 december 1937 en 4 februari 1939 van het ' gemeentebestuur aan het Rijksbureau, blijkt dat de restauratie uiteindelijk toch niet door is gegaan vanwege de tegenvallende provinciale subsidie. De toren levert nu gevaar op voor het publiek en men is in Losser van mening dat er nu gerestaureerd moet worden of afgebroken! Curieus is nog een briefje van 14 april 1939 van de directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg aan de heer L. van Heek, Lasondersingel 129 te Enschede: "Waarde Van Heek, Tot mijn genoegen vernam ik dat jij je het lot van Losser 's toren aantrekt. De toren verkeert inderdaad in een zeer slechten toestand. [...] Ik zou het zeer waarderen, wanneer je een bedrag voor restauratie beschikbaar zou willen stellen. Met mijn hartelijke groeten ook voor je vrouw ... ".

De bedelbrief aan Van Heek levert kennelijk niets op en mede door de oorlog duurt het tot 1948 voor er weer een beetje schot in de restauratieplannen komt. De architecten Egbers en Horsten uit Hengelo maken een plan en op 2 augustus 1949 zal in Losser misschien de vlag van de toren gewapperd hebben want op die dag wordt het restauratieplan door de minister goedgekeurd. Subsidie kan worden aangevraagd. Een jaar later, op 25 augustus 1950, blijkt het echter om een 'dooie mus' te gaan: de beschikbare

geldmiddelen laten het niet toe dat ten laste van de dienstjaren 1950 en 1951 subsidie wordt toegekend. Probeer het later nog maar een keer, is de weinig troostrijke inhoud van de slotzin van de brief De aanhouder wint ook hier en in de jaren 1954 en 1955 vindt dan - 30 jaar na de eerste aanvraag - eindelijk een grote restauratie plaats. De restauratie wordt uitgevoerd door het aannemersbedrijf Huetink en Van Lith uit Winterswijk en de totale subsidiabele kosten bedragen, blijkens de geldelijke eindverantwoording f 79.680,12.

In 1983 vond een volgende restauratie plaats door Aannemersbedrijf Bulthuis uit De Lutte.

We vervolgen ons verhaal uit de krant van 10 mei 1930:

'De kerk is jammer genoeg in 1903 afgebroken, zoodat de oude toren daar thans geheel vereenzaamd staat. Bij de slooping der kerk zijn de meubels voor een gedeelte naar het Hervormde kerkje overgebracht. Ook het oude orgel, dat wellicht in 1725 uit Duitschland is ingevoerd, waar het ook is gemaakt, doet nog altijd dienst'.

De informatie die hier wordt gegeven is onjuist. De kerk is in het voorjaar van 1905 afgebroken en toen koning Lodewijk Napoleon op 14 maart 1809 besloot dat de 'grootte kerk te Losser met den 1en van Louwmaand (Januari) 1810 aan de Roomschegezinden zal worden teruggegeven', bepaalde hij tevens dat de hervormden de banken en verdere roerende goederen mochten meenemen. Er zal daarom in 1905 in de oude kerk nog weinig meubilair aanwezig geweest zijn dat terug te voeren was op hervormd bezit en als dat wel zo zou zijn geweest dan waren de verhoudingen in die tijd niet zodanig dat die meubels alsnog aan de hervormden waren teruggegeven⁶. Ook het orgel ging in 1810 mee, omdat vaststond dat het door de hervormden zelf in 1725 was aangeschaft. Alhoewel de hervormden al op 23

---

⁶ Als in noot 3 maar dan op blz. 61 e.v. resp. op blz. 69 e.v.

december 1810 hun nieuwe kerk in gebruik konden nemen, zou het nog tot 1822 duren voordat ook het orgel weer bespeeld kon worden⁷.

In de hogere regionen

'Boven in den toren treffen we aan elken kant een groote uitkijk opening, tevens galmgaten. Uit de voorste zien we menigmaal de slangen der brandspuit neerhangen om te drogen.

Op den nok staat de voor kort staartlooze haan te pronken. Deze windwijzer is nu opgeknapt en weer van een staart voorzien. Hij kan hierdoor zijn diensten weer naar behooren verrichten. Meermalen was hij door kogels getroffen en eenige keeren doorboord.

Onze oude toren leeft in "dierbare" herinnering voort bij verscheidene smokkelaars uit den oorlogstijd van 1914-1918.

Langs de ongelukkige wenteltrap naar boven geklauterd komen we langs een oud uurwerk, dat nog steeds nauwkeurig den tijd aangeeft.

In den nok zien we een drietal oude klokken, die plechtig weergalmen bij de opening van een feest en somtijds weeklagen met de nabestaanden van een overledene. [...] Terloops zij hier even opgemerkt, dat deze klokken naar alle waarschijnlijkheid onder aan den toren werden gegoten. [..].

Ofschoon de tand des tijds reeds danig aan den ouden toren heeft geknaagd, zal deze trouwe wachter nog wel menigen storm moeten doorstaan .... Hopen we dat eens de velen, die hem zien als centraal punt in het dorpsbeeld, en hem waardeeren als merkwaardige herinnering aan een grijs verleden, hun harten warm voelen worden voor dezen trouwe wachter en er voor zullen zorgen dat hij grondig wordt nagezien en geheel wordt gerestaureerd zoals hij verdient'.

---

⁷ Zie G.w.Th. van Slageren, 400jaar Hervormden in Losser, blz. 61

UITGAVEN VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

- Het Teylershuis en zijn bewoners** (1974) door L.G. Poorthuis; f 4,50
- Het Heininkshoes in Dorp Losser** (1975) door H.Z. Scherphof-Bekker en L.H.M. Olde Meierink; f 4,50
- Monumenten van Losser** (1980) door L.H.M. Olde Meierink; f 15,00
- Losser voorheen en thans II** (1981) door C.J.A. van Helvoort; uitverkocht
- Losser voorheen en thans I** (fotomechanische herdruk 1996) door C.J.A. van Helvoort; uitverkocht
- St. Catharina-klooster Almelo en Klooster Maria Vlucht op de Glaan** (1983) door Adriaan Roelofs; f 10,00
- Grondstukken en bewoners van Dorp Losser omstreeks 1820** (1986)
Grondstukken en bewoners in de Marke Losser omstreeks 1832 (1989)
3 delen en map met kaarten; f 25,00
Alle veldnamen, boerderijen, huizen, bewoners/ eigenaren en daarbij een schat aan historische gegevens. Een onmisbaar standaardwerk voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Dorp en Marke Losser.
- Losser en zijn kerkdorpen in oude foto's deel I** (1987) door Thea Evers-Evers; uitverkocht
- Losser en zijn kerkdorpen in oude foto's deel II** (1994) door Thea Evers-Evers; uitverkocht
- Losser omstreeks 1890** (1991) door Thea Evers-Evers; f 10,00
- In Losser is niets gebeurd ... 1940-1945** (1995) door J.J. Luizink; f 25,00

De Schultinchof Losser (1996) door H.Z. Scherphof-Bekker en C.S.M. Meijerink-Hannink; f 4,50

400 jaar Hervormden in Losser (1998) door Georg van Slageren; f 25,00

Het erve Beernink (2000) door H.Z. Scherphof en C.S.M. Meijerink-Hannink: f 27,50

De uitgaven van de Historische Kring Losser zijn verkrijgbaar bij de penningmeester G.W.Th. van Slageren,
Hogeweg 36, 7582 CH Losser, tel. 053 538 28 50